

Gyermeknyelvi társalgások vizsgálata

Boronkai Dóra¹

Absztrakt:

A kutatás egy saját gyűjtésű gyermeknyelvi társalgási szövegtörzs globális, makroszerkezeti vizsgálatát végzi el a társalgáselemzés módszertanát alkalmazva. A gyermek adatközlők életkora húsz hónapos kortól hét éves korig terjed. A kutatás a társalgási fordulók hosszát és szerkezeti jellemzőit, valamint a belebonyolódási és kihátrálási stratégiákat vizsgálja. A vonatkozó nemzetközi és hazai szakirodalom rövid áttekintése után a kutatás arra keresi a választ, hogy a felnőttek részvétele hogyan befolyásolja a társalgások szerkezeti felépítését, valamint a gyermekek milyen belebonyolódási és kihátrálási stratégiákat alkalmaznak a társalgások nyitása és zárása során. A vizsgálatok kitérnek a stratégiák alkalmazásának életkor és nemek szerinti összefüggéseinek elemzésére is. Az eredmények igazolták, hogy a felnőtt beszédpartner jelenléte valamint az életkor növekedése összefügg az egy téma kifejtése során alkotott fordulók számával. A vizsgálat azt is kimutatta, hogy további összefüggés figyelhető meg a társalgás kezdeményezésének gyakorisága és a nemek között. A gyermekek által leggyakrabban használt belebonyolódási stratégia a témajelölés, a társalgás lezárását pedig inkább a felnőttek kezdeményezik. Az eredmények hozzájárulhatnak a társalgási képességek iskoláskor előtti fejlődésének alapsabb megismeréséhez.

Kulcsszavak:

gyermeknyelv, társalgáselemzés, belebonyolódás, kihátrálás, forduló

Bevezetés

A társalgáselemzés képviselői (Iványi, 2001; Hutchby & Wooffitt, 2006; Boronkai, 2009) a beszélgetést olyan folyamat eredményeként kialakuló entitásnak tekintik, amely a felek interakciójában lépcsőről lépésre jön létre. Ehhez szükség van a beszélgetőpartnerek együttműködési szándékára, a személybeli, valamint a tér- és időbeli vonatkozások közös ismeretére, és a beszélgetés időbeli sorrendjének megszervezésére. Az így létrejövő dialógusok egy nyelvi interakciós folyamat elvei és szabályai szerint épülnek fel. A társalgáselemző vizsgálatok általában a beszélgetések globális, makroszer-

¹ Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztés Kar Illyés Gyula Pedagógusképző Intézet; boronkai.dora@pte.hu;

kezeti és lokális, mikroszerkezeti struktúrájának elemzésére irányulnak. A globális struktúrában a fordulók szerkezeti jellemzőit, a belebonyolódási és kihátrálási stratégiákat, a lokális szerkezetben pedig főként a beszélőváltások mechanizmusát, a szekvenciális rendezettséget és a hibajavítások diskurzusszervező szerepét vizsgálják. Jelen kutatás a gyermeknyelvi társalgások globális, makroszerkezeti vizsgálatát végzi el, a fordulók szerkezeti jellemzőit, a belebonyolódási és kihátrálási stratégiákat vizsgálja egy saját gyűjtésű szövegkorpusz analizálása során, a konverzációelemzés módszerét alkalmazva.

A társalgások alapegységei azok az egy beszélőtől származó megnyilatkozások, amelyek forduló néven váltak ismertté a vonatkozó kutatások szakirodalmában. A fordulók megnyilatkozásait ugyanaz a beszélő hozza létre anélkül, hogy közben átadná a szót valaki másnak. A személyközi kommunikáció első lépése a belebonyolódás szakasza, amely a kommunikáció felépülésének folyamatát foglalja magába. A nyelvi tevékenység e szakaszában kerülnek a résztvevők partneri kapcsolatba egymással. A kapcsolat kialakítása során definiálják saját szerepüket, felkínálnak és elfogadnak/elutasítanak egy sajátos szerepet, meghatározzák a szituációt és a témákat vagy azok sorrendjét. A kihátrálás a társalgás lezárásának előkészítését, a felépült kommunikáció természetes megszűnésének folyamatát jelenti. A spontán társalgásokban a belebonyolódáshoz hasonlóan a kihátrálási stratégiáknak és is több változata lehetséges. A kihátrálás folyamata a személyközi kommunikációban éppen olyan szigorú szabályokhoz kötött, mint a belebonyolódás szakaszában az üdvözlés vagy a megszólítás (Schegloff & Sacks, 1973; Boronkai, 2009).

Gyermeknyelvi társalgások vizsgálata a szakirodalomban

A konverzációelemzés módszerével végzett gyermeknyelvi kutatások Sacks és Schegloff nyomán kezdődtek el a nemzetközi szakirodalomban (Sacks, 1984; Schegloff & Sacks, 1973). Az első valódi társalgáselemző kutatás során fiúk és lányok játéktevékenységeit vizsgálva Goodwin elemezte az utasítások, a történetmesélés és a függő beszéd alkalmazásának mechanizmusait (vö. 1984, 1990). Gyermekek felnőttekkel történő társalgásainak elemzését végezte el Forrester (2008), valamint Gardner és Forrester (2010). Több kutatás foglalkozott a különböző hibajavítási stratégiák vizsgálatával is (Corrin, 2010; Forrester, 2008; Laakso-Soininen, 2010; Sidnell, 2010). Az első olyan nemzetközi adatbázis, amely felvett hanganyagokat és azok átiratait is tartalmazza, a CHILDES (*Child Language Data Exchange System*) nevet viseli (MacWinney, 2000). Egy 500 órányi videofelvételt elemző kutatás (Kidwell, 2012), amely 1–2,5 éves gyermekek nyelvi anyagát vizsgálta meg a konverzációelemzés módszerével arra az eredményre jutott, hogy a gyermekek leggyakoribb problémamegoldó szekvenciája ebben az életkorban a sírás különböző típusaihoz kapcsolódik. Ezt használják belebonyolódási és beszélőváltási stratégiaként is, tökéletesen alkalmazkodva az interakciós szituá-

cióhoz. Emellett a felnőtt társalgásokhoz hasonlóan a különböző vokális és nem verbális elemek nyitó és záró szekvenciaként is szolgálnak az interakció szervezése során. A gyermekek beszélőváltási stratégiáit egy teljes könyvfejezet (Casillas, 2014) is bemutatja. Nguyen és munkatársai gyermek-felnőtt társalgásokon végzett kutatása (2022) azt az eredményt hozta, hogy a hosszabb felnőttnyelvi fordulók hatására a gyermekek is hosszabb fordulókat alkotnak, vagyis a felnőttek részvétele befolyásolja a fordulók hosszát és a társalgás szerkezetét.

A magyar gyermeknyelvi kutatások három és fél éves korra teszik a dialógus bizonyos szerkezeti jellegzetességeinek megjelenését. A felnőttekkel folytatott párbeszédekről, a többszemélyes társalgásokban való részvételről csak 5–6 éves kortól kezdődően számolnak be a vonatkozó szakirodalmi adatok (Gósy, 2005). A hazai kutatások közül fontos megemlíteni azt a vizsgálatot (Krepsz, 2012), amely 3-6 éves gyermekek irányított beszélgetéseire irányult. A kutatás eredményei alapján az életkor növekedése összefüggést mutat a fordulók számával, amelyek nagysága 3 éves korban még 3-4 forduló, 6 éves korban pedig már 20 forduló is lehet. E kutatás szerint a társalgások elején hiányoznak a különböző belebonyolódási stratégiák, például az üdvözlés-üdvözlés szomszédsági pár, és csak ritkán jelennek meg az udvariassági formák is (Krepsz, 2012). A vizsgálat fontos eredményeket hozott, azonban irányított beszélgetéseket tartalmazott, amelyek mechanizmusai eltérést mutatnak a spontán társalgásokhoz képest. A magyar gyermeknyelvi kutatások közül ki kell emelni a GABI beszélt gyermeknyelvi adatbázison történt vizsgálatokat, amelyek új irányokat határoztak meg a korpusz alapú gyermeknyelv-kutatásban (Bóna, 2017). A korpuszalapú vizsgálatok között megjelentek a társalgáselemzéssel összefüggő területek is: például a megakadásjelenségek (Szabó, 2008; Neuberger, 2014; Bóna, 2015; Horváth, 2017), az önmonitorozás, a hibajavítások (Gósy, 2009; Bóna & Neuberger, 2012), azonban a fordulók szerkezeti felépítésével, és a társalgási stratégiákkal nem foglalkoztak. Deme Andrea (2013) vizsgálata a magyar gyermekek felnőttekhez intézett beszédében a hosszabbítások és kitöltött szünetek pragmatikai funkcióinak elemzése során megállapította, hogy a gyermekek gyakran használják ezeket a stratégiákat a beszélgetés végének jelzésére, a társalgás zárására. Egy nagyobb mintán végzett óvodai diskurzuszvizsgálat (Horváth, 2018) azt mutatta, hogy a 3–4 éves korosztály kommunikációjában megjelennek a legalapvetőbb szomszédsági párok, így például a kérdés-válasz, a kérés-teljesítés/visszautasítás vagy az ajánlat-elfogadás. Megfigyelhetők a társalgás során bekövetkező beszélőváltások, s a gyermekek képesek önkiválasztás és külválasztás alkalmazására is, az együttlbeszélések száma pedig az életkor növekedésével párhuzamosan egyre csökken. A kiscsoportos gyermekek esetében a hibajavítás mindig az óvodapedagógus által, vagy az ő segítségével történt meg, míg a középső csoportos gyermekek már alkalmaztak önjavítást, a nagycsoportos (5–6 éves) korosztályhoz tartozó gyermekek pedig már képesek voltak külvavítást is végrehajtani. Az újabb kutatások

az 5–7 éves életkorra is kiterjesztették a társalgási képességek vizsgálatát, különös tekintettel a pragmatikai kompetencia fejlődésére (Hámori, 2022). Ahogy a fentiekből jól látható, a társalgáselemzés módszerével végzett empirikus gyermeknyelvi kutatások eddig főként a társalgások mikroszerkezeti, lokális jellemzőinek vizsgálatával foglalkoztak; tehát a beszélőváltások és a szomszédsági párok helyzetét vizsgálták meg óvodás korú gyermekek társalgásaiban. Néhány kisebb korpuszra kiterjedő kutatás a hibajavítási stratégiák fejlődésének elemzésével foglalkozott (vö. Boronkai, 2019). A társalgások makroszerkezeti jellemzőivel, nyitásával és zárásával, a fordulók hosszával és szerkezetével kapcsolatban kevés empirikus adatra támaszkodhatunk. Jelen kutatás a gyermeknyelvi társalgások eddig kevésbé kutatott makroszerkezeti jellemzőit vizsgálja 7 éves korig, különös tekintettel a fordulók hosszára, valamint a belebonyolódási és kihátrálási stratégiákra.

A gyermeknyelvi társalgások elemzése

Hipotézisek

A témában végzett korábbi hazai és nemzetközi, a fentiekben részletezett kutatási eredmények alapján a következő hipotézisek fogalmazhatók meg a gyermeki társalgások globális, makroszerkezeti jellemzőivel kapcsolatosan:

1. feltételezhető, hogy a felnőttek részvétele növeli a fordulók számát, valamint hat a társalgás nyitására és zárására is: a belebonyolódást a felnőttek, a kihátrálást pedig a gyermekek kezdeményezik gyakrabban
2. feltételezhető, hogy a gyermekek közötti társalgásokban a fordulók szerkezeti felépítése és az életkor között összefüggés mutatható ki
3. feltételezhető, hogy a gyermekek közötti társalgásokban a belebonyolódás és a nemek között összefüggés mutatható ki, a gyermekek közül a lányok kezdeményezik gyakrabban a kommunikációt
4. feltételezhető, hogy a gyermekek által alkalmazott leggyakoribb belebonyolódási stratégia a kérdés és a megszólítás
5. feltételezhető, hogy a zárás/kihátrálás során a gyermekek nem használják az enyhítő stratégiákat

A gyermeknyelvi korpusz jellemzői

A korpusz építése részben intézményes, részben családi keretek között zajlott. A felvételek egyrészt saját gyűjtésből származnak, másrészt óvodapedagógus és neveléstudomány szakos hallgatók készítettek szakdolgozati kutatómunka, vagy a kora gyermekkori kommunikációs fejlődéssel foglalkozó szeminárium hallgatóiként². A családi körülmények között gyűjtött társalgások rendszerint valamilyen tevékenység végzése (például játék, sütés-fő-

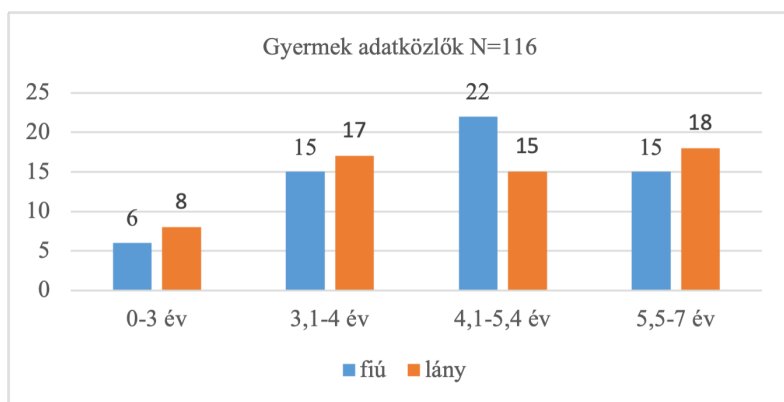
² Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar, 2017–2021.

zés, farsangi jelmezkészítés, televíziónézés és reggeli készülődés, öltözködés közben kerültek rögzítésre. A társalgások felvétele mobiltelefonos hangrögzítő alkalmazással történt, a hanganyagok kutatásban történő felhasználását minden esetben szülői beleegyező nyilatkozat engedélyezi.

A vizsgált korpusz 90 gyermek-gyermek, anya-gyermek, pedagógus-gyermek társalgást tartalmaz, és 13962 szövegszóból áll. Az adatközlők között 116 gyermek szerepel, közülük 58 fiúgyermek és 58 leánygyermek van. A felnőtt adatközlők száma 25 fő, közülük 9 anya, 5 apa, 7 óvodapedagógus, 1 dajka és 3 kutatásvezető vett részt a vizsgálatban. A gyermek adatközlők életkor és nemek szerinti megoszlását az 1. ábra mutatja.

1. ábra

A gyermek adatközlők életkor és nemek szerinti megoszlása

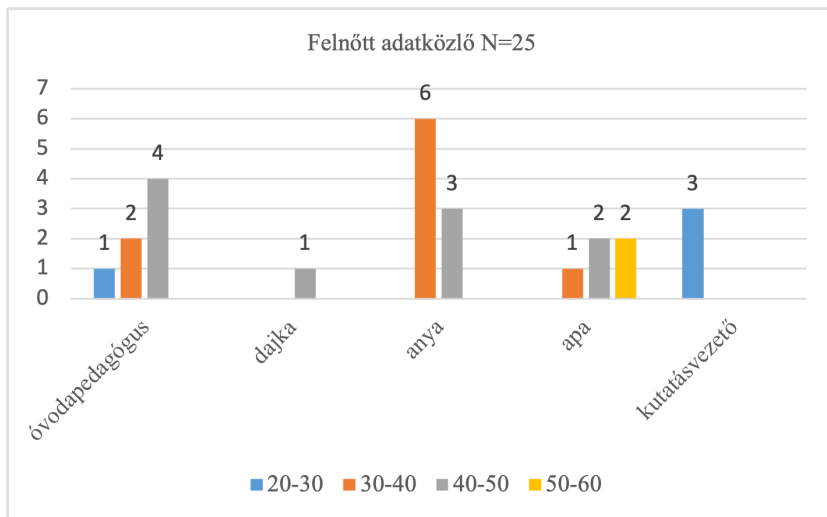

Az 1. ábrán jól látható, hogy a korpusz kialakításánál fontos szempont volt, hogy az egyes életkorok és nemek hasonló arányban legyenek reprezentálva a mintában. Ez az életkorok tekintetében legkevésbé az első (bölcsődés) korcsoportban, a nemek szempontjából pedig a 3. (középső csoportos) korcsoportban sikerült. A felvett minta nagysága azonban csaknem megegyező ezekben a csoportokban is, ezért a kutatás eredményeit a fenti eltérések nem befolyásolják.

A 2. ábrán a felnőtt adatközlők életkor és nemek szerinti megoszlása figyelhető meg. A kutatás szempontjából itt nem releváns az életkor és nem szerinti megoszlás, ehelyett a szülői és a nevelői kommunikáció vizsgálatára helyeződik a hangsúly. Ebből a szempontból 14 szülő és 11 pedagógus vett részt a társalgásokban, a tőlük származó szövegszók száma pedig közel azonos mennyiségű.

2. ábra

A felnőtt adatközlők életkor és szerepek szerinti megoszlása

A társalgáselemzés módszere

A korpusz feldolgozásának módszere az etnometodológiai konverzációelemzésből kifejlődő nyelvészeti konverzációelemzés, amelynek képviselői a beszélt nyelvi társalgásoknak, párbeszédnek sajátos törvényszerűségeket tulajdonítanak. Ezek nem a nyelv, hanem a beszélgetés szerkezeti mechanizmusaiából erednek, ezért felfogásukban a dialógusok sajátos vizsgálati módszereket igényelnek. A kutatások tárgya általában a természetes közegben zajló, spontán hétköznapi kommunikáció, amelyet a kutatók rögzítenek, és transzkripció útján nyelvi elemzésre alkalmassá tesznek. A konverzációelemzés arra helyezi a hangsúlyt, hogy a beszélők mit mondanak, és azt milyen szabályszerűségek alkalmazásával teszik. Ennek rögzítésére szolgál a transzkripció, amelynek különböző típusai terjedtek el a kutatási gyakorlatban.

A jelen tanulmányban alkalmazott jelölési rendszer alapját az angolszász nyelvterületen folyó kutatásokban használatos transzkripciós rendszerek adják (Hutchby & Wooffitt, 2006). Ennek értelmében jelöli az egymást átfedő megnyilatkozások kezdetét és végét, az átfedés hosszát, a megszakításokat, valamint az egyes a fordulók határait és a fordulók számát is. A transzkripció az egyes fordulók sorszámát is megadja, amelynek a beszélgetésekből vett példák elemzésekor a hivatkozásoknál van jelentős szerepe. Az alkalmazott jelölési rendszernek nem volt célja az intonációval kapcsolatos jelenségek jelölése, ezért ezek közül csupán az emelkedő és ereszkedő dallamformát, a szüneteket és a hezitálásra utaló hangzónyújtásokat jelöli a párbeszéd átiratában. A transzkripció nem jelöli a különböző nonverbális eseményeket.

A példák forrásának megnevezése szintén az angolszász gyakorlat alapján történt. Az első helyen a beszélgetés sorszáma szerepel, amely után vesszővel elválasztva az adott forduló(k) száma következik (például [3, 5–7]).

Eredmények

A fordulók szerkezeti jellemzői

Az angol nyelvű szakirodalom a beszélőváltás jelenségének megnevezésére a *turn* kifejezést használja (Wardhaugh, 2002, p. 270; Rosengren, 2004, pp. 99–108). A fordulók megnyilatkozásait ugyanaz a beszélő hozza létre anélkül, hogy közben átadná a szót valaki másnak. A társalgások legalább két különböző beszélő által létrehozott megnyilatkozást tartalmaznak, amelyek feltételezik egymás létét, és szerves egységet alkotnak. A társalgások fordulói általában a megnyilatkozások többféle típusait tartalmazzák. A legkisebb dialógus a két fordulóból álló párbeszéd, ennek első fordulója kezdeményező, második része reagáló szerepű, funkciójuk nem cserélhető fel. A kétfordulós párbeszéd gyakran állandósult formában megjelenő szomszédsági párokat alkot. A kettőnél több fordulóból álló dialógusok szerkezetére többféle variációs lehetőség jellemző, mert a harmadik és az azt követő többi forduló nem feltétlenül úgy jelenik meg, mint a szomszédsági párok szabályos egymásra következése, hanem több irányba is elágazható, nyitott rendszert mutat.

Azokat a párbeszédet, amelyek két forduló alatt fejtenek ki egy adott témát kétfordulós, vagy a *turn*-számokat mélységi mutatóként (Deme, 1971) felhasználva egyfokú dialógusoknak nevezzük. A *turn*-szám fogalma alatt azoknak a fordulóváltásoknak a számát értjük, amelyek az azonos témát kifejtő párbeszédekben szerepelnek, tehát az egyfokú dialógust két forduló és egy fordulóváltás építi fel. Ilyen egyfokú dialógusra a vizsgált társalgásokban nem volt példa, a legkisebb párbeszéd egy kétfokú, nyitott dialógus volt, amely az alábbi három fordulóból épült fel:

(1) [12, 1–3]

A: *Otthon van* (.) *túrógépünk* ↓

B: *Túrógépetek* ↑ *Nem turmix* ↑ (.) *Turmixgép* ↓

A: *De* ↓

A nyitott dialógusokra jellemző, hogy a nyitó szekvencia válasz nélkül marad, ezért páratlan számú beszélőlépésből állnak. A kétfokú dialógusok mellett a spontán szövegekben gyakran szerepelnek három- és négyfokú párbeszéd is, amelyekben az adott téma kifejtése hat, illetve nyolc fordulón keresztül történik. A vizsgált korpusz 90 társalgása között 9 háromfokú, és 10 négyfokú dialógus szerepelt. Ezekre láthatunk példát az alábbi párbeszédekben:

Háromfokú, hat fordulóból álló dialógusok:

(2) [11, 1–6]

A: Összekeverjük ↓

B: Kapcsolj (.) Most már jó ↑

A: Most már kiveszem (...)

B: Most már jó ↑ (.) Apuka

C: Ja:jj ↓ ne sikíts ↑

B: Nagyon nagy hangja vo:lt (...) Azért sikítottam ↓

Négyfokú, nyolc fordulóból álló dialógusok:

(3) [28, 1–8]

A: Gyere ide egy kicsit Palika, nézd csak ↓ (...) a papír [Így ni ↓ és akkor

B: óvó néni, ezt így]

rá kellett

A: Na (..) Petike is válasszon rá egy pocakot ↓

B: Óvó néni, azt ott [rá kellett

C: Ó: ő: most ezek ilyen] lábak ↑

B: Óvó néni] ragasztózhatom ↑

A: Persze, hogye (...) Ő: mivel játszottatok, Patrik meg Kriszti ↑ Melyik
asztali játékkal (...) ki játszott ezzel ↑ A Kriszti elrakja a helyére ↓

Kriszti::: ↓

D: Nem én vettem elő ↓

Ötfokú dialógusból 6, míg hatfokúból 8 párbeszéd is megtalálható a mintában. Ezekre az alábbi szövegrészekben láthatunk példákat:

Ötfokú, tíz fordulóból álló dialógusok:

(4) [13, 1–10]

A: Rózsát ↓

B: Rózsát neked is. ↓ Milyen [színi↑ Egy pillanat, Alexandra.

C: Csilla né:ni:]

B: Milyen rózsát ↑

A: Pirosat ↓

D: De milyen a szára? ↑ (..) Meg a levele ↑

A: Zöld ↓

D: Ige:n ↓

A: Meg a levele is zöld ↓

D: Igen ↓

Hatfokú, tizenkettő fordulóból álló dialógusok:

(5) [3, 1–12]

A: Itt ↑

B: Ott nagyon jó. ↓

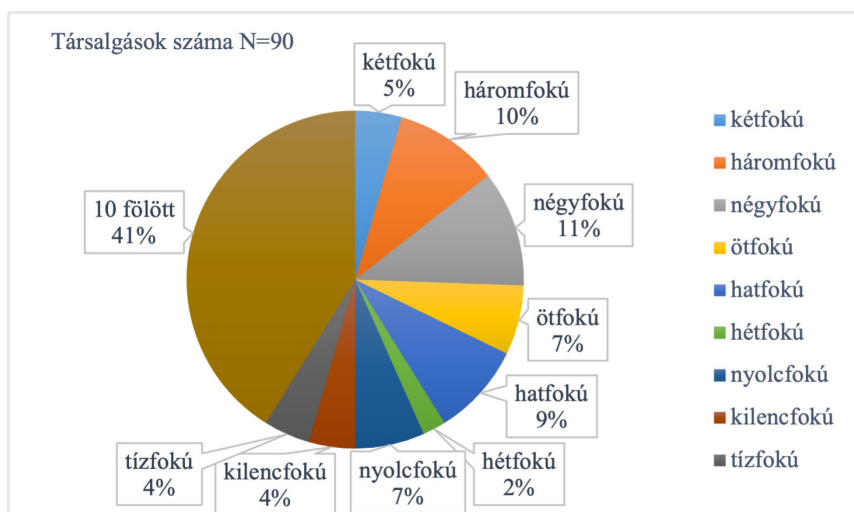
A: Ez zöld ↓

- B: *Igen, az meg zö:ld (...)*
 A: *Sárga* ↓
 B: *Sá:rga* ↓ *És melyik még sárga* ↑
 A: *Az (.) az kék* ↑
 B: *Igen, még kék van meg zö:ld* ↓
 A: *Ide rakom.* ↓ *I:de. (.) jajj, még egy zöld (...)*
 B: *Még egy zöld* ↓ *És azt hová teszed* ↑
 B: *Ide* ↓
 A: *Jó* ↓
 A: *Üre:s* ↓
 B: *Üres a kosá:r* ↓

A korpuszban nem ritka, hogy tíz vagy 12 fordulóból álló társalgások is szerepelnek, sőt jellemző az ennél több fordulóból álló dialógusok megjelenése is, amely a gyermeknyelvi társalgások esetében meglepő eredménynek tekinthető. A teljes korpusz fordulószám szerinti megoszlását a 3. ábra szemlélteti. Az ábrán is jól látszik, hogy a mintában 74 %-os arányban dominálnak az ötfokú, tíz fordulóból álló vagy annál hosszabb társalgások. Ez az eredmény egyrészt abból adódik, hogy a minta 91%-ban több résztvevős társalgásokat tartalmaz, másrészt a 90 társalgásból 60 korpuszban szerepel egy felnőtt adatközlő is, aki jelentős mértékben megnöveli a megnyilatkozások számát.

3. ábra

A társalgások fordulószám szerinti megoszlása

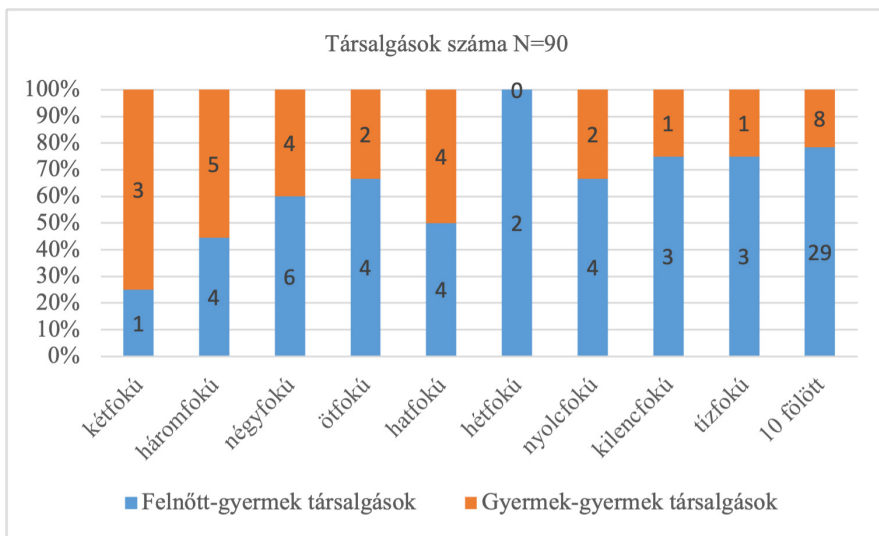

A társalgások fordulóinak részletes arányait az adatközlők viszonylatában a 4. ábra szemlélteti. Az ábrán jól látható, hogy azon társalgások között szere-

pelnek a nagyobb fordulószámú példák, amelyek esetében a gyermek adatközlők mellett felnőttek is részt vettek a kommunikációban.

4. ábra

A fordulók számának megoszlása a társalgások résztvevői szerint

A kétfordulós és a kettőnél több fordulóból álló dialógusok szerkezeti elemzése egy adott szövegtörzs mélységi mutatójának (Deme, 1971) meghatározásával tovább árnyalható. Ezt a mutatót általában arra használják, hogy a vizsgált szöveg mondatainak összetettségét meghatározzák. A módszer azonban felhasználható a dialógusok, társalgások szerkezetének vizsgálatában is (Boronkai, 2009), így megállapítható az adott szöveg szerkesztési értéke. A mélységi mutató ebben az esetben az a hányados, amelyet az egyes dialógusfokokhoz (például két-, három- vagy többfokú) tartozó elemek összegéből és a társalgások számából kapunk. A vizsgált spontán társalgások szövegének mélységi mutatóját a következőképpen lehet kiszámítani: $(4 \times 2 + 9 \times 3 + 10 \times 4 + 6 \times 5 + 8 \times 6 + 2 \times 7 + 6 \times 8 + 4 \times 9 + 4 \times 10) : 90 = 7,34$.

A vizsgált spontán társalgások 7,34 értékű mélységi mutatója a hétfordú, 14 fordulóból álló dialógusok dominanciájáról árulkodik, amely a szakirodalom alapján átlagos értéként értelmezhető. Más mutat azonban a képlet abban az esetben, ha a mutatót csak a gyermekek közötti társalgásokra számoljuk ki: $(3 \times 2 + 5 \times 3 + 4 \times 4 + 2 \times 5 + 4 \times 6 + 2 \times 8 + 1 \times 9 + 9 \times 10) : 30 = 6,2$. A gyermeknyelvi fordulók szerkesztéséről még árnyaltabb képet kaphatunk, ha a mélységi mutatót csak a két résztvevős, gyermekek között folyó társalgásoknál vizsgáljuk meg: $(2 \times 2 + 1 \times 3 + 2 \times 4 + 1 \times 5 + 1 \times 8 + 1 \times 10) : 8 = 4,75$.

A két résztvevős gyermeki társalgások a résztvevők életkora alapján is vizsgálhatók. Ennek érdekében a korpuszból kiválasztásra kerültek az azo-

nos életkorú gyermekek között zajló társalgások. Az elemzések azt mutatták, hogy a három és négy éves gyermekek társalgásai átlagosan négy fordulóból állnak.

Kétfokú, négy fordulóból álló dialógus:

(6) [4, 1–4]

A: *A Tamarának a: (.) a tulipán↓, nekem meg a (.) szilva↓*

B: *Nem nyúlsz a tulipánhoz ↓*

A: *Nem ↑*

B: *Nem nyúlsz↑ Mit csiná::lsz ↑*

Az ötödik évüket betöltött gyermekek társalgásai átlagosan 8, a hat-hét éves gyermekek társalgásai pedig 10 fordulóból állnak. Ez utóbbira láthatunk példát a (7) dialógusban.

Ötfokú, 10 fordulóból álló dialógus:

(7) [22, 13–22]

A: *Ez egy tengeri csikó ↑*

B: *És tengeri (...) na rakjuk ide ki (.) hol egy polip ↑*

A: *Polip (...) teki: ↑ polip*

B: *Tessék, ilyen még nincs rajta, [teki*

A: *poli:p.]*

B: *Na mo:st*

A: *Na még hadd tegyek rá egy rákot (...) és oda rá [a végére*

B: *sokat csinál*

tál↓]

A: *Igen ↓*

B: *Jó↓*

A fenti eredményeket összefoglalva a fordulók szerkezeti jellemzőiről megállapítható, hogy a spontán párbeszéddek egy tematikus egységhez tartozó fordulóinak száma a teljes korpuszra vonatkozóan átlagosan 14, amely hét-fokú dialógusokat jelent. A csak gyermeknyelvi mintában átlagosan hatfokú dialógusok szerepelnek, a két gyermek között folyó társalgások szerkesztésére pedig átlagosan a négy- és ötfokú dialógusok jellemzőek. A dialógusok szerkezetére az is jellemző, hogy az életkor növekedésével a fordulók száma, így a dialógusok foka is növekszik. Három és hat éves kor között a dialógusok fordulóinak száma átlagosan két és félszeresére növekszik.

A belebonyolódási stratégiák

A személyközi kommunikáció első lépése a belebonyolódás szakasza (Schegloff & Sacks, 1973; Horányi, 2001), amely a kommunikáció felépülésének folyamatát foglalja magába. A nyelvi tevékenység e szakaszában kerülnek a

résztevők partneri kapcsolatba egymással. A kapcsolat kialakítása során definiálják saját szerepüket, felkínálnak és elfogadnak/elutasítanak egy sajátos szerepet vagy szerepmegvalósítást, meghatározzák a szituációt és a témákat vagy azok sorrendjét. E tényezők meghatározása azonban nem minden esetben történik meg explicit formában. A belebonyolódás – a későbbiekben tárgyalandó kihátrálással együtt – a kommunikációs folyamat keretét nyújtja: a belebonyolódás kezdete és a kihátrálás vége kijelöli a személyközi kommunikációban végbemenő nyelvi tevékenység határait. A spontán társalgások általában közeli ismerősök, barátok, családtagok között zajlanak. Ilyenkor nincs szükség a szerepek definiálására, a zavartalan diskurzushoz elegendő az is, ha a megszokott szerepekhez képest egyik fél sem mutat eltérést. A szituatív elemek meghatározására is csak abban az esetben van szükség, ha azok jelentős mértékben változnak, és nincs szükség a téma vagy a témák sorrendjének kijelölésére sem, ezért gyakori a belebonyolódási stratégiák elmaradása. Mindez különösen jellemző a gyermekek között folyó társalgásokra.

Amennyiben a résztvevők használnak belebonyolódási stratégiákat, ezek között szerepelhet a köszönés, a bemutatkozás vagy a bemutatkozás kérése, a kapcsolat kezdeményezésére irányuló kérdés, a megszólítás, a szituáció vagy a téma meghatározása is. A többszereplős társalgásokban gyakori kezdő stratégia a kommunikációra való felszólítás, a nonverbális stratégiák (Boronkai, 2006) közül pedig a szemkontaktust és az egyik fél által végzett tevékenységbe való bekapcsolódást érdemes kiemelni. Ezek közül néhány stratégia a vizsgált korpuszban is megfigyelhető volt. Az 5. ábra és a következő példák (8-13) a gyermeknyelvi társalgásokra jellemző belebonyolódási stratégiák alapvető típusait mutatják be:

Köszönés és bemutatkozás kombinációja:

(8) [84, 1–2]

A: Ő: a (.) ő: a (.) Laszika (.) ő meg a Kata↓ Kata↓ Ő meg a (..) a: Ildi (.) ő meg a Kata (.) ő meg a: anyukám↓ Sziasztok ↑

B: Szia↑

A kapcsolat kezdeményezésére irányuló kérdés:

(9) [2, 1–2]

A: Nem itatod meg most a babádat↑

B: Nem mert (.) nem lehet háromszor itatni↓

Megszólítás és kérdés/közlés kombinációja:

(10) [6, 1–2]

A: Na, akkor Alexa (...) milyen legyen, ↑ hogy szeretnéd ↑

B: Ilyen (..) izéja van és vannak szá:rnyai (...)

A szituáció meghatározása:

(11) [44, 1–3]

C: *Huhu:hu:: de meleg a lá:bam*↑

A: *Na akkor mi (.) mit szeretnél beszélgetni (.) az oviról*↑

C: *A::zt (..) hogy a Zsófi (.) a Szofinak nincs olyan jégvarázsos cipője neki csak olyan sima tépőzáras van*↓

A téma kijelölése:

(12) [35, 1–2]

A: *Egyszer a mi házunknál felborult egy fa (..)mert egy villám csapott belé (.) de ne (..) de nem a házunkra (.) hanem a (...)*

B: *A kutyára: (.) a kutyaházra (...)*

A kommunikációra való felszólítás:

(13) [62, 1–3]

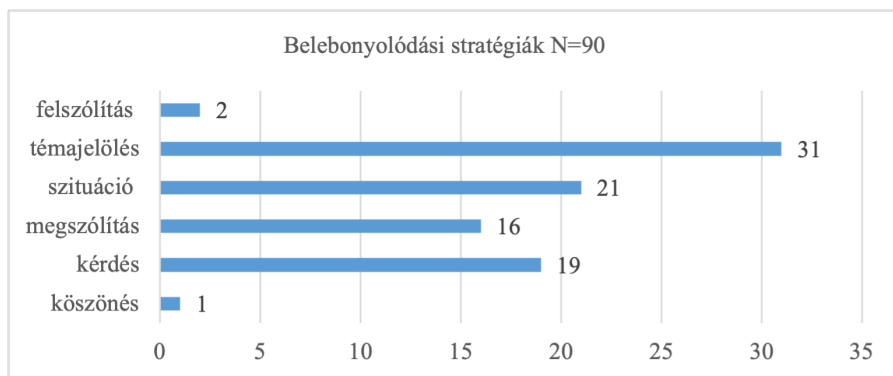
A: *Lexi mesélj a betegségedről* ↑ *arról hogy ma milyen bátor voltál*↑

B: *Nem* ↓ (....)

A: *Nóri képzeld(.) vettek vért a Lexitől és nem sirt*↓ *Ugye Lexike*↑

5. ábra

A belebonyolódási stratégiák megoszlása

A belebonyolódási stratégiák szerves részeként meg kell említenünk a felvezető témákat tartalmazó szövegrészek kérdését is. A felvezető témák vagy kérdések a társalgások forgatókönyvének megfelelően általában közvetlenül a nyitó lépések után következnek, céljuk pedig általában összetett. Egyrészt törekсенek a jóindulat megnyerésére vagy a megszerzett szimpátia megtartására, céljuk a társalgás légkörének megteremtése, a beszélgetésre való ráhangolás és a motiváció. Másrészt fontos szerepük van a fő téma előkészítésében is. Erre a belebonyolódási stratégiára a korpusz jellegéből adódóan a vizsgált társalgásokban nem volt példa.

A társalgások belebonyolódási stratégiáit az alapján is vizsgálhatjuk, hogy melyik fél kezdeményezi a beszélgetést. Ezt többnyire a résztvevők közötti szerepviszonyok határozzák meg. A formális, intézményesített társalgásokkal (például kihallgatás, bírósági tárgyalás, vizsga) ellentétben, ahol a kezdeményező fél személye minden esetben szigorúan meghatározott, az informális szituációkban a kezdeményező félre vonatkozó konvenciókat vagy illemszabályokat a feleknek nem kell minden esetben betartaniuk. Az elemzett szövegekben a kezdeményező fél személyét elsősorban kor és nem szerint volt érdemes megvizsgálni. Ez alapján elmondható, hogy a vizsgált korpusz felnőtt-gyermek társalgásaiban közel azonos arányban indította el a kommunikációt az idősebb és a fiatalabb fél, a 60 társalgásból 31 alkalommal a felnőttek, 29 alkalommal a gyermekek kezdeményezték a társalgást. Erre láthatunk egy-egy példát a következő két párbeszédben:

(14) [55, 1–2]

Felnőtt: *Akkor te vagy a Marci*↑

Gyermek: *Igen*↓

(15) [90, 1–2]

Gyermek: *Képzeld el (...) elvittük az állatokat teherautóval*↓ *Most viszik el az állatokat*↓

Felnőtt: *Hova viszitek a kacsákat* ↑ *A vásárba*↑

A nemek szerint vegyes összetételű 28 gyermeki társalgás kezdeményezői 19 alkalommal a lányok, míg 9 társalgás esetében a fiúk közül kerülnek ki. Erre hoz példát az alábbi két társalgásból vett részlet szövege:

(16) [25, 1–4]

Fiú1: *Sok madár:r(..)*

Lány1: *Mi* ↑

Fiú2: *Ezek a maradak honnan jönnek* ↑

Lány2: *A madárfészekből* ↓

(17) [27, 1–3]

Lány: *Hoztam kockát* ↓

Fiú: *Honnan* ↑

Lány: *Onnan, hátulról* ↓ *(..) Fölépítjük így* (.) *Ez nem így* (...)

A spontán gyermeknyelvi társalgások belebonyolódási stratégiáiról összefoglalva megállapítható, hogy a résztvevők a belebonyolódás során megjelölik a témát, utalnak a szituációra, vagy kérdéssel indítják a beszélgetést. Emellett gyakori a belebonyolódási stratégiaként alkalmazott megszólítás is. Kommunikációra való felszólítást csak a felnőttek használnak. A társalgásokat kezdeményező fél személye nem függ az életkortól és az ebből adó-

dó szerepviszonyoktól sem, a lányok azonban gyakrabban kezdeményeznek kommunikációt a fiúkhoz képest. A felnőttek között folyó spontán társalgásokkal (vö. Boronkai, 2009) ellentétben nem jelenik meg a szerepek definiálása és a felvezető témák használatát. A belebonyolódás mértékét – ahogy az a mélységi mutatóból jól látható – elsősorban nem a téma iránti érdeklődés, vagy az érdeklődés mértékére vonatkozó szociokulturális elvárások, hanem az életkor és az abból adódó résztvevői szerepek befolyásolják.

A kihátrálási stratégiák

A kihátrálás (Schegloff & Sacks, 1973) a társalgás lezárásának előkészítését, a felépült kommunikáció természetes megszűnésének folyamatát jelenti. A spontán társalgásokban a belebonyolódáshoz hasonlóan a kihátrálási stratégiáknak és rituáléknak is több változata lehetséges. A kihátrálás folyamata a személyközi kommunikációban éppen olyan szigorú illemszabályokhoz kötött, mint a belebonyolódás szakaszában az üdvözlés vagy a megszólítás. A kihátrálás folyamatának kezdetére általában nonverbális vagy intonációs jelzések utalnak, amelyek lehetnek a verbális befejezés konkrét előjelei is. A leggyakoribb nonverbális jelzés a testtartás megváltoztatása és a tekintet irányítása, de a kihátrálás kezdetére utalhatnak egyéb cselekvések is. Az intonációs jelzések közül általában a hosszabb szünet a leggyakoribb kihátrálást jelző stratégia. A lezárás szándéka ezek után gyakran szóban is megfogalmazódik az addigai összefoglalásával, egy személyes, levezető jellegű közléssel, külső kényszerítő körülmény megnevezésével. Szorosabb kapcsolat esetén a verbális jelzést megelőző jelek el is maradhatnak. Egyes esetekben megfigyelhető a többlépcsős lezárás jelensége is, amely általában hasonló szekvenciapárok ismétlődéséből alakul ki. A kihátrálás jelentheti a kommunikáció nem természetes módon történő megszűnését is abban az esetben, amikor a kommunikációs szituációban elidegenítő támpontok jelentkeznek (Horányi, 2001). A kihátrálás leggyakoribb stratégiái a spontán társalgásokban a korábbi kutatások alapján (Boronkai, 2009) a következők.

Levezető közlés, amely során a társalgás főbb témáinak megtárgyalása után az egyik megnyilatkozó valamilyen személyes, a főtémához szervesen nem kapcsolódó témát vet fel. A vizsgált korpuszban ez a stratégia ritkán, az összes társalgásra értelmezve 15 alkalommal fordult elő, és minden esetben a felnőtt résztvevő alkalmazta a társalgás lezárására.

(18) [29, 8–11]

A: *Ez itt egy edző* ↓

B: *Egy edző:* ↑

A: *Egy edző bácsi* ↓

D: *Úgyes vagy Petike, de rakd rá a ragasztóra a kupakot, nem szárad ki (...)* *ide tegyed (...)* *és most már felöltöztetheted* ↓

A lezárás gyakori eszköze a jókívánság, öröm vagy dicséret kifejezése, amely a kihátrálási szándékot enyhítő stratégiaként jelenik meg a spontán társalgá-

sokban. Ahogy a lenti példa is mutatja, az enyhítő stratégiák közül elsősorban a dicséretet jelenik meg kihátrálási stratégiaként (10 alkalommal), amelyet minden esetben a felnőtt résztvevők alkalmaznak.

(19) [37, 25–27]

Felnőtt: *Igen egy gőzös vonat↓ És hogy van az a vers (...) a sihuhus vers
(..) hogy van↑*

Gyermek: (...) *Sihuhuhu (..) lelassít a (..) mozdony (..) hazaérünk vacsorára
(..) de jó otthon (..) vacsorára↓*

Felnőtt: *Ügyes va::gy↑*

Szintén a felnőttekre jellemző lezárási stratégia az utasítás, amelyet azonban jellemzően valamilyen enyhítő stratégiával kombinálnak. A (20) példában egy becéző alakú megszólítást használ a felnőtt résztvevő az utasítás enyhítésére.

(20) [42, 11–14]

Gyermek: *Í:gy↑*

Felnőtt: *Ugorj a gatyába:↓*

Gyermek: *Be:le: a:kko:↓*

Felnőtt: (...) *Na úgy (..) akkor gyere ki onnan kicsim (..) Gyere ki↓ (...)*

Ahogy a (21) példában is látható, a gyermekek által alkalmazott utasítás gyakoribb változata az enyhítés nélküli, első vagy második személyű, kijelentő vagy felszólító módú utasítás, de egy esetben előfordul a feltételes móddal, általános alannal történő udvariasabb enyhítő stratégia használata is (22).

(21) [90, 16–22]

C: *Ide (..) ide (..) rakjad↓*

A: *De(.) ott fognak aludni↓*

C: *De oda kell rakni↓*

A: *De itt fognak aludni↓*

C: *Jó↓*

A: *Itt fog aludni még egy kacsá↓*

D: *Ne rontsátok már szét (..) amit építettünk↑*

(22) [1, 11–14]

A: *És milyen sárga legye:n ↑*

B: *[Ilye:n...*

C: *Narancssárga]*

A: *Na jó (...) akkor ezt ki kéne (..)akkor ezt (...)ilyen narancssárga*

↑Akkor ki kéne (..) hegyezni↓

A gyermekek kihátrálási stratégiáira (ld. 6. ábra) jellemző, hogy kevésbé udvarias megoldást választanak a társalgás lezárására. Nem alkalmazzák az

elidegenítő támpontok, a kifogás, a külső körülményekre való hivatkozás enyhítő stratégiáját, és nem helyezik kilátásba a társalgás jövőbeni folytatását sem. Ehelyett leggyakrabban a téma lezárás nélküli megszakításával (23), vagy a társalgásból való nyílt kivonódással (24; 25) fejezik be a beszélgetést.

(23) [16, 13–16]

A: *Na (.) mé:gegy ↓ Na ez már nehezebb lesz ↓*

B: *Minde:gy (...) tudom (...) hogy kell ↓*

C: *Ezt hogy kell játszani:↑*

A: *Vá:rjál (.) ne beszélj bele (.) most a Bogit tanítom ↓ (.) Mindig le kell húzni ↓ Mindig↓*

(24) [71, 32–37]

C: *Margit megint lefeküdtem↓*

A: *Ézt figyeld Magit↑*

C: *Margit ezt figyeld↑ Margit ezt figyeld↑ Margit ezt figyeld↑ Margit ezt figyeld↑*

A: *Ó (.) eltűnt a csápjá↓ Elengedem a csápját↓ Nyomtam a (.)*

C: *De én nem tudok felállni↓*

A: *Elaludtam↓*

(25) [83, 22–26]

B: *Én vagyok (.) én fodtam a kezedet↓*

A: *Én fogtam az enyémet↓*

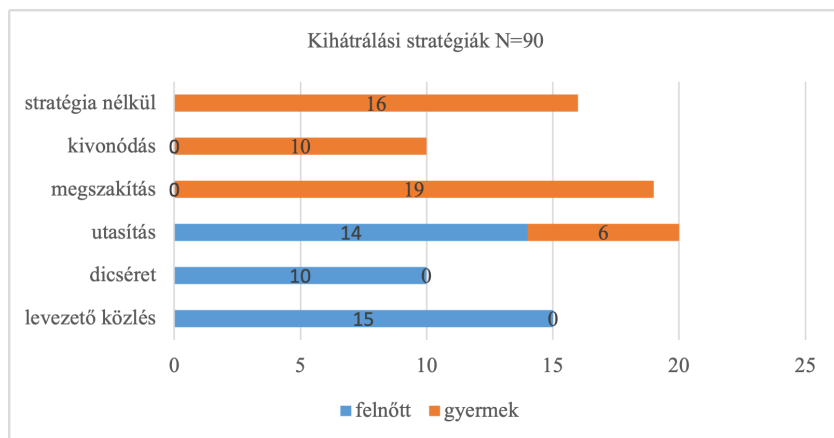
B: *Én↓*

A: *Én meg az enyémet↓*

B: *Nem (.) én ↓ Megyek motorozni ↓*

6. ábra

Felnőttek és gyermekek kihátrálási stratégiái

A belebonyolódási stratégiákhoz hasonlóan a kihátrálásnál is fontos szólni a társalgás lezárását kezdeményező fél személyéről. A kötetlen, informális spontán társalgásokban nincsenek olyan szigorú szabályok, amelyek a beszélgetés lezárójának személyét meghatározzák. A belebonyolódáshoz hasonlóan inkább csak arról lehet beszélni, hogy nem és kor tekintetében mely megnyilatkozók rekesztik be gyakrabban a társalgásokat. A vizsgált korpusz alapján elmondható, hogy a felnőtt-gyermek társalgásokban legtöbbször a felnőttek kezdeményezik a kihátrálást (39 alkalommal a 60 társalgásból), erre láthatunk példát az alábbi társalgás zárásából:

(26) [7, 21–26]

Gyermek: *Nekem is van hajgumim* ↓

Felnőtt: *Hol van hajgumid* ↑

Gyermek: *Ott abba a* (..)

Felnőtt: *Ott kint* ↑ *és hova kell tenni azt a ha:jgumit* ↑

Gyermek: *A hajamba*(...) *itt a zsákomba* ↓

Felnőtt: *Jó:l van* (.) *most már hagyjuk* (.) *már nem kell a ha:jgumi* ↓

A kihátrálás szakaszának elemzése során az is megállapítható, hogy a gyermekek között folyó társalgásokban nemek tekintetében nincs különbség a társalgás zárása szempontjából.

Összefoglalva a gyermekek kihátrálási stratégiáikról mondottakat megállapítható, hogy a három leggyakoribb stratégia az utasítás, a téma lezárás nélküli megszakítása és a társalgásból való nyílt kivonódás. E három stratégiából is jól látható, hogy a gyermekek általában nem használnak enyhítő stratégiákat a társalgás során, vagyis a homlokzatovás és az udvariasság pragmatikai kompetenciájának a 0-7 éves életkorig tartó szakaszban még nincsenek birtokában.

Következtetések

A kutatás elején felvázolt hipotézisekkel kapcsolatban az alábbi következtetések fogalmazhatók meg. Az első hipotézis, amely szerint a felnőttek részvétele növeli a fordulók számát, valamint hat a társalgás nyitására és zárására is részben beigazolódott, mivel az egy tematikus egységhez tartozó fordulók száma a különböző életkorú adatközlők esetében eltérést mutatott. A teljes korpuszra vonatkozóan átlagosan hétfokú, a többrésztvevős gyermeki mintában hatfokú dialógusok szerepeltek, a két gyermek között folyó társalgások szerkesztésére pedig átlagosan a négy- és ötfokú dialógusok voltak jellemzőek. Ez alapján megállapítható, hogy a felnőttek részvétele megnöveli az egy téma kifejtése során alkotott fordulók számát. Igazolást nyert az is, hogy a belebonyolódás során a felnőttek gyakrabban kezdeményezik a kommunikációt, azonban az eltérés (51,6% vs. 48,4%) nem tekinthető szignifikáns kü-

lönbségnek. A feltevessel ellentétben a kihátrálás során a gyermekek azonban ritkábban kezdeményezték a társalgás lezárását, mint a felnőttek.

Az elemzések azt is kimutatták, hogy a fordulók szerkezeti felépítése és az életkor között egyenes arányosság figyelhető meg. Az életkor növekedésével a fordulók száma, így a dialógusok foka is növekszik, 3 és 6 éves kor között a dialógusok fordulóinak száma két és félszeresére nő. Így a fordulók szerkezeti felépítésére vonatkozó második hipotézis szintén beigazolódott.

A harmadik hipotézis, amely szerint a belebonyolódás és a nemek között összefüggés mutatható ki, beigazolódott, mert a gyermekek közül a lányok gyakrabban kezdeményezték a kommunikációt abban az esetben, amikor nemek szerint vegyes dialógusok, vagy több résztvevős társalgások alakultak ki a gyermekek között.

A negyedik hipotézis nem igazolódott be, mert a gyermekek által alkalmazott leggyakoribb belebonyolódási stratégia nem a kérdés és a megszólítás volt. Leggyakrabban a társalgás nyitására a témajelölést használták, a kérdés csak a harmadik, a megszólítás pedig a negyedik helyen szerepelt.

Végül a társalgás befejezésekor a gyermekek nem alkalmazták az olyan enyhítő stratégiákat, mint a kifogás, a külső körülményekre való hivatkozás, és nem helyezték kilátásba a társalgás jövőbeni folytatását sem. Ehelyett leggyakrabban a téma lezárás nélküli megszakításával, vagy a társalgásból való nyílt kivonódással fejezték be a beszélgetést, amely alátámasztja a kutatás utolsó feltevését.

Összegzés és kitekintés

A kutatás felnőtt-gyermek és gyermek-gyermek társalgások globális, makroszerkezeti struktúráját vizsgálta egy saját gyűjtésű szövegtörzson, a társalgáselemzés módszerét alkalmazva. Fontos kijelenteni, hogy a kapott eredményekből a törzson egyes elemeinek (például két résztvevős gyermeki társalgások) alacsony aránya miatt nem lehet általános következtetéseket levonni, ahhoz a szempontok nagyobb mintán történő kutatása szükséges.

A vizsgálat a társalgások fordulóinak számát, szerkezeti jellemzőit, valamint a belebonyolódási és kihátrálási stratégiáit tanulmányozta, hozzájárulva a társalgási kompetencia hétéves kor előtti fejlődésének kutatásához. Az elemzés részben alátámasztotta a szakirodalom alapján felállított hipotéziseket, részben újakat hozott. A törzson további lehetőségeket ad egyrészt a gyermeknyelvi társalgások lokális, mikroszerkezeti vizsgálatára, különös tekintettel a szekvenciális rendezettség és a beszélőváltási stratégiák terén. Másrészt a törzson a pragmatikai kompetencia egyes összetevőinek megjelenése és fejlődése is jól tanulmányozható például a beszédaktusok és a társalgási maximák további elemzése során.

Irodalom

- Bóna, J. & Neuberger, T. (2012). A spontán beszéd önellenőrzési folyamatainak életkori sajátosságai. *Magyar Nyelv*, 108(4) 426–440.
- Bóna, J. (2015). 6–13 éves iskolások megakadásai különböző beszéd típusokban. *Anyanyelv-pedagógia*, 8(2)
- Bóna, J. (2017). GABI gyermeknyelvi beszédadatbázis a kutatásban. In Bóna, J. (Ed.), *Új utak a gyermeknyelvi kutatásokban* (pp. 35–50). ELTE Eötvös Kiadó.
- Boronkai, D. (2006). A „genderlektusokról” egy szociolingvisztikai diskurzuselemzés tükrében. *Szociológiai Szemle*, 16(4), 41–59.
- Boronkai, D. (2009). *Bevezetés a társalgáselemzésbe*. Ad Librum.
- Boronkai, D. (2019). Hibajavítási stratégiák a kora gyermekkorban. *Kultúratudományi Szemle*, 1(1), 51–67.
- Casillas, M. (2014). Taking the floor on time: delay and deferral in children’s turn-taking. In Arnon, I., Casillas, M., Kurumada, C. & Estigarribia, B. (Eds.), *Language in interaction: studies in honor of Eve V. Clark*, (pp. 101–14). John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/tilar.12.09cas>
- Corrin, J. (2010). Maternal repair initiation at MLU Stage I: The developmental power of ‘hm?’ *First Language*, 30(3–4) <https://doi.org/10.1177/0142723710370526>
- Deme, A. (2013). Pragmatic functions of lengthenings and filled pauses in the adult-directed speech of Hungarian children. In Heegård, J. & Henriksen, P. J. (Eds.), *New Perspectives on Speech in Action: 2nd SJUSK Conference on Contemporary Speech Habits* (pp. 23–40). Samfundslitteratur Press.
- Deme, L. (1971). *Mondatszerkezeti sajátosságok gyakorisági vizsgálata*. Akadémiai Kiadó.
- Ervin-Tripp, S. (1997). The development of sociolinguistics. In Ch. B. Paulston & G. R. Tucker (Eds.), *The early days of sociolinguistics: memories and reflections. Publications in Sociolinguistics 2. Summer Institute of Linguistics*. (pp. 61–76). Summer Institute of Linguistics.
- Forrester, M. A. (2008). The emergence of self repair: A case study of one child during the early pre-school years. *Research on Language and Social Interaction*, (41) 99–128. <https://doi.org/10.1080/08351810701691206>
- Gardner, H. & Forrester M. (2010, Eds.). *Analyzing Interactions in Childhood: insights from conversation analysis*. Wiley Blackwell.
- Goodwin, C. (1984). Notes on story structure and the organization of participation. In J. M. Atkinson & J. Heritage (Eds.), *Structures of social actoin*. (pp. 225–246). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511665868.016>
- Goodwin, C. (1990). *He-Said-She-Said: talk as social organisation among black children*. Indiana University Press. <https://doi.org/10.2979/1886.0>
- Gósy, M. (2005). *Pszicholingvisztika*. Osiris Kiadó.

- Gósy, M. (2009). Megakadásjelenségek korrekciója óvodáskorban. In Szijj, I. (Ed.), *Philologiae Amor. Tanulmányok, esszék és egyéb írások Pál Ferenc tiszteletére* (pp. 173–183). ELTE Eötvös Kiadó.
- Hámori, Á. (2022). Hogyan beszélgetnek a gyerekek? A társalgási készségek 5–7 éves kor között. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 10(1), 39–62. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2022.1.39.62>
- Horányi, Ö. (2001). A személyközi kommunikációról. In Béres, I. & Horányi, Ö. (Eds.), *Társadalmi kommunikáció* (pp. 57–86). Osiris Kiadó.
- Horváth, Cs. (2018). *A társalgási stratégiák elsajátításának folyamata, elősegítése az óvodában*. Szakdolgozat. PTE KPVK.
- Horváth, V. (2017). Megakadásjelenségek és időzítési sajátosságai 6-9 éves gyermekek spontán narratíváiban. In Bóna J. (Ed.), *Új utak a gyermeknyelvi kutatásokban* (pp. 97–120.) ELTE Eötvös Kiadó.
- Hutchby, I. & Wooffitt, R. (2006). *Conversation analysis. Principles, practices and applications*. Polity Press.
- Iványi, Zs. (2001). A nyelvészeti konverzációelemzés. *Magyar Nyelvőr*, 125(1), 74–93.
- Kidwell, M. (2012). Conversation Analysis and Children. In J. Sidnell & T. Stivers (Eds.), *Handbook of Conversation Analysis*. (pp. 509-532). Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781118325001.ch25>
- Krepsz, V. (2012). Óvodai beszélgetések: Gyermeknyelvi jellegzetességek az óvodások diskurzusaiban. *Első Század*, 11(3), 123–146.
- Laakso, M. & Soininen, M. (2010). *Mother-initiated repair sequences in interactions of 3-year-old children*. <https://doi.org/10.1177/0142723710370534>
- McWhinney, B. (2000). The CHILDES project: Tools for analyzing talk. *Child Language Teaching and Therapy*, 8(2) <https://doi.org/10.1177/026565909200800211>
- Neuberger, T. (2014). *A spontán beszéd sajátosságai gyermekkorban*. ELTE Eötvös Kiadó.
- Nguyen, V. T., Versyp, O., Cox, C. & Fusaroli, M. (2022). A systematic review and Bayesian meta-analysis of the development of turn taking in adult-child vocal interactions. *Child Development*. 93(4), 1181–1200. <https://doi.org/10.1111/cdev.13754>
- Rosengren, K. E. (2004). *Kommunikáció*. Typotex. <https://doi.org/10.1155/S1073792804141731>
- Sacks, H. (1984). On doing “being ordinary”. In J. M. Atkinson & J. Heritage, (Eds.), *Structures of Social Action: Studies in Conversation Analysis* (pp. 413–429). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511665868.024>
- Schegloff, E. A. & Sacks, H. 1973. Opening up Closings. *Semiotica*, 8, 289–327. <https://doi.org/10.1515/semi.1973.8.4.289>

- Sidnell, J. (2010). Questioning repeats in the talk of four-year-old children. In H. Gardner & M. Forrester (Eds.), *Analyzing Interactions in Childhood: insights from conversation analysis* (pp. 103–127). Wiley Blackwell.
- Szabó, K. (2008). Megakadásjelenségek nyolcévesek spontán beszédében. *Anyanyelv-pedagógia*, 2.
- Wardhaugh, R. (2002). *Szociolingvisztika*. Osiris Kiadó.
- Wolf, R. (1999). Soziale Positionierung im Gespräch. *Deutsche Sprache*, 1, 69–95.

Conversation analysis in children's interaction

The research carries out a global, macro-structural examination of a self-collected children's language corpus applying the methodology of conversational analysis. The ages of the child participants range from 20 months to 7 years. The study examines the length and structural characteristics of conversational turns, and the strategies of conversation opening and closing. After a brief review of the relevant international and national research, the current study seeks to answer how the participation of adults affects the structural features of conversations, as well as what strategies children use when opening and closing conversations. The study also covers the analysis of the correlations of the use of strategies according to age and gender. The results confirm that both the presence of an adult and increasing age contribute to a higher number of turns produced during the elaboration of a single topic. The study also revealed a correlation between the frequency of opening conversations and gender. The most frequent opening strategy by children is topic initiation, while closings are more commonly initiated by adults. The results aim to contribute to understanding the development of conversational skills before school age.

Keywords:

children's language, conversation analysis, opening and closing, turn taking